

THEODOR
GLIEMANN:

GEOGRAPHISK-
STATISTISK
BESKRIVELSE
OVER
KJØBENHAVNS
AMT.

1821

JUNI 1979,
ARK. KOP1
AMAGER H.V.

samt grøn og hvid Kaal, hvilket er deres sædvanlige Epse hele Aaret igjennem.

Druuffenskab og andre Laster høres sjældent om Amageren er tværtimod arbar og yttre en Slags Gæstebitar.

De tillade ikke let nogen Mand, eller Qvindes, som at giøte sig andersteds, end imellem sig selv, ligesom de heller ikke tillade nogen af deres Børn at tjene hos nogen, uden paa Den selv.

Sædvanlig varer Bryllupsfesten een Dag, og de samme indbyde de unge Brudefolk deres nærmeste Slægtninge til at være Koffe; det vil sige, enhver af dem medbringer et godt Saltmads Kød med Tilbehør, som forgres Brudeparret, og fremfattes ved Silbet. Forresten ere de sædvanlige Retter ved en saadan Fest salt og ferst Kød, Hønskjødssuppe, Risengrød, og mere saadant.

af andre Stikke kan man mærke, at de have en Slags særegen Dands, ligesom de fordm høer Holstlands Mandag fik sig en Katte-Konge og en Gaase-Konge, da de i første Tald havde en levende Kat indspærret i en ophængt Lønde, som de under Riden med lange Stanger sønderstog, og i sidste Tilfælde havde fastgjort en levende Gaas, hvis Hals bestrøgen med grøn Sæbe, skulde afribes. Dog er det nu allerede mange Aar siden, at intet levende Dyr mere af dem quales til festlig Fornøielse.

Her paa Den regnes Jorden efter Hjerdinge og Ottinger, en meget gammel Maalestok; en Hjerding Jord er 3 Eder. Land geometrisk.

Foruden at Amagerne ere tordelige, fortjene de ogsaa Berømmelse for deres Arbeidsomhed, hvorved de tilveiebringe en Mængde Producter for det nærliggende Kjøbenhavn, som saaledes med Hætte kan siges at have et Epsefammer i denne De. Den meget udbredte Art af Haugefager eller Kjøkkenurter i Forbindelse med Melierierne er her paa Landet af langt større Vigtighed end Bondens sædvanlige Dons Kornavlingen, som vel ogsaa tribes godt; men dog langt fra et saaledes, som den kunde, hvis ikke næsten alle Jorder hidtil havde tagt i det meest indviklede Kæledskab; og hvis et ordentligt indrettet Agerbrug fandt Sted. Imidlertid har Afvekslingen med Bølgfod og Kornfod fra ældre Tider alt været her i Brug.

Hvad for det første, Kjøkkenurternes Dyrkning angaaer, da have Amagerne ingen ordentlige Hauger, eller dertil indhegnede Lodder, men benytte den frte Mark der til, og bruge i det mindste en tredie Deel af deres Jorder blot til Kjøkkenurters Dyrkning. Jorden lægges om Efteraaret; pløies tvende Gange næste Foraar, og jøvnes hver Gang med en svær Trømler; dog pløies den tre Gange, ifald den er bestemt til Kaal, og da gjødes vel ogsaa til den første eller sidste Daarpløining. Den Jord, der det ene Aar er brugt til Kjøkkenurter, benyttes næste Aar til Sæd, og bruges efter 4 Aars Dyrkning med Sæd og Bølgfrugter atter til Haugevæxter. De Urter, Amagerne almindeligen dyrke, ere Kaal, Roer, Gulerødder, Kartofler, Salat, Spinat, Snitløb, bønner, Agurker, Rødebeder og andre af de simple

Kjæffensager; derimod finder man ikke de finere, saasom Asparges, Jordbær o. fl., eller Blomster og Træfrugter, og af hine ovennævnte ikkun de sædvanlige Arter, som fra Arilds Tid have været i Brug, da Amagerne ikke er meget for Forandring. Urterne luges med Haanden og med Luge-Skee og Knib, men vandes ikke; Hoppeslod bruges overalt til Kartoffer, saavel som til hvid og rød Kaals; de serfæstes Dyrkning er meget almindelig over hele Den, men gaar ikke i det store; dog lægges en Amager sædvanlig 10 til 20 Bønder, og de bestraabe sig meget for at have tidlige Kartoffer. Med disse Urter forsyne de ikke alene Kjøbenhavn, men affatte endog meget til Bønderne, og fære med mange Wognløb til Helsingør, Roskilde og andre nærliggende Kjøbstæder. Blot af Kaal indføres til Kjøbenhavn aarlig over 20000 Læs fra Amager. Dog affatte Amager-Køerne og Agterne si allene deres egne Producter, men de opkjøbe ogsaa hos Gartnere og andre i Kjøbenhavns Omegn, saavel som paa Skibene i Havnene, og udsælge disse Vares derpaa igjen; det er Marsagen til, at man hyppig ser dem udsælge finere Frugtforter, tidlige Jordbær, Blomster og mere saadant, de som fagt, ikke selv dyrke.

I Meierierne bestaar Amagerne anden betydelige Næringsgreen. En Bonde holder sædvanlig fra 10 til 20 Køer; han opkjøber dem allebegne fra, fører stærkt med Høe, Haffelse, Raff og Værme, og har om Sommeren altid nogle Køer paa Stald, naar de øvrige drives paa Fælleden. Til Kjøbenhavn affattes aarligen over 30000 Eder Melk, der dog ikke holdes saa god, som andres, deels fordi

Amagerne foere meget med Værme, hvorefter Melken bliver tynd, og deels fordi de steds glemme den i Messinge og Kobber-Kar, som gjør den usund. Naar Køerne blive gode, fedes de enten med Bygskraae, eller de sættes paa Saltholm, hvor dog ogsaa mange Maskesær, Ungguag og Heste græsse om Sommeren, og hvor sædvanlig findes omtrent 1200 Stkr. Kreature. Høflet er ikke kjøbt paa Amager, da Fælledernes Størrelse nogensledes bader paa den maadelige Græsgang, der findes paa samme. Engene gjødes hvert tredje Aar. *) Kiever derimod dyrkes ikke. †) Amager-Ladegaard og Castrup-Gaard have Meierier paa 70 Køer, de største paa Den.

Hvad Agerdyrkingen angaar, da er den meget tilbage, som vi alt ovenfor have seet, og det formedelst det hidtil stedfindende Fælledskab, der ophørte med Aaret 1818. Dette bestod dert, at enhver Mand havde sine visse Agre af de Grundstøkker, som ligge ved Byerne, hvorpaa de havde deres Kjæffensager og bedste Sæd; 2) sine Udmarksjorder, som meest brugtes til Havre og Værter, og aldrig fik Gjødsel; 3) sine visse Englodder, hvoraf nogle fik Gjødsning, andre ikke; 4) sin Græsningsret til et vist Antal Qvægshoveder paa Fælleden, og 5) sin Græsningsret til visse Qvægshoveder paa Saltholm, i Forhold til Gaardens Skuldsætning. Fra dette Fælledskab vare Amager-Ladegaard, der har sine Jorder inddeelte i Marker paa holfteensf Maade, Castrupgaard, og Præstegaarden i Taarnbye alt længe undtagen. — De

*) Begtrup 2, 220.

†) ditto 1, 210.

Jorder, som nu aflægges til Sæd, blive altid det andet Aar drevene med Byg, isald de ere afbenyttede til Hønsager Aaret i Forvejen, og der avles da det 6 til 7 Fald Rug, 8 Fald Byg og over 8 Fald Hvede, efter Bygget følger Bølgfæd, enten Væter eller Viffer, og det fjerde Aar Rug. De fraliggende Jordstykker drives det ene Aar med Væter, det andet med Høve, og saaledes vedbliver det bestandigt. Hvede dyrkes af forskjellige og Himmelbyg meget paa Laarbyes Præstegaards Jorder. a)

af Handelsplanter dyrkes her paa Landet Hør paa en Gaard i Sundbyester, den reiserenske Bondemand Njenshavns underslyttede i Aaret 1797 tre Mand til at anlægge denne Hørplantage, hvor omtrent 20 Ede. Hør aartlig udtaes. b)

Den med Aaret 1818 indtraadte Ophævelse af Kæledstaber, vil titvise snart ytre den meest gavnlige Indsydelse paa denne frugtbare folkerige De. Det var Udskiftningen vanskelig, fordi de nærmest Byer liggende Jorders Boniter er saa ulige forskjelligt fra de mere bortliggende Jorders, og desuden enhver nye Indretning saadvantlig finder megen Modstand hos Indvaernerne, der med saa megen Kjærlighed henge ved Forsædrenes Skikke. Dog kunde man her vel ogsaa anføre en mere grundet Undskyldning for Amagerne. Bonden har i Almindelighed et ikke stort Jordareal, og det vilde derfor

a) Begtrup 2, 99.

a) eodem. 118.

b) Thaarups St. 1, 73. Begtrup 2, 149.

blive vanskeligt for ham, at betale sine Skatter og bære de andre Byrder, samt tillige at ernære sin Familie, hvis han ikke kunde bruge sin Jord til Kjøfkenurter. Her er naturligviis ikke taget Hensyn paa Overdrevs Lodderne, der vist nok her opdyrkes, og da vil forstørre Amagerens Areal, endstjandt han, disse medregnede endnu langt fra ikke eier det Areal, de andre danske Bønder kunne disponere over. Men formedelt Jordbundens Beskaffenhed maa Bonden være vaersom ved Overdrevens Opdyrkning; dertil udfordres Forskud, og der hengaa i det mindste nogle Aar, inden disse Jorder begynde at betale sig. Denne Omstændighed, tilligemed Overdrevens lange Fraliggenhed, foraarsagede altsaa, at Amagerne undslog sig ved at ville modtage disse Overdrevs Lodder. Men Udskiftningen gik dog heldigst for sig, og Tilfredshed med samme indfinder sig alt mere og mere. En anden skadelig Ting kunde maafee endnu lettere ryddes af Veien, nemlig Kæledernes eller Overdrevens Oversømmelse, som med liden Bekostning, ved Opførelse af 6 til 7 Fod høie Sommerdiger, og fornødne Afkobrenders Udgravning, lettigen kunde forhindres. Derved vilde disse Overdrev ganske kunne tages under Ploven, og berige Den overordentlig. Men i dette synes disse Waterlænders Esierkommere ikke at have arvet deres Forsædres Skikke.

Ovenfor er allerede anført, at Amagerne nyde adskillige Privilegier, saasom særskilt Jurisdiction m. m. & det væsentligste af disse er imidlertid den endnu stedfindende Undtagelse fra de almindelige Skatter, hvilket